

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:
O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2021

5-son
(maxsus)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvoohnoma berilgan.

TOSHKENT

TAHRIRIYAT

- 4 Sog'lom turmush tarzi – farovon hayot asosi ekanligini targ'ib qilish dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammo

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

- T. Achilov 6 Pedagogik ta'lim innovatsion klaster yondashuvida o'zaro hamkorlikning didaktik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov 10 Kurash orqali talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirishning ilmiy-nazariy asoslari
- A. Tursunov 13 Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchilarining pedagogik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov, B. Muxtorov 16 Talaba-yoshlarda kurash sport turini tatbiq etish ma'naviy-axloqiy tarbiya vositasi sifatida
- A. Shadiyev 20 Bolalar va o'smirlar bilan o'tkaziladigan yengil atletika mashg'ulotlarining ilmiy-amaliy ahamiyati
- M. Shermatov 24 Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quv dasturida voleybol darsining ahamiyati
- J. Shukurllayev 28 Voleybol sport turi vositasida maktab o'quvchilarida jismoniy sifatlarni rivojlantirishda akmeologik yondashuvning didaktik imkoniyatlari
- J. Xudoyberganov 31 Ta'lim muassasalarida o'quvchilar jismoniy tarbiyasining amaliy ahamiyati

TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

- F. Nurmatov 34 Harakatli o'yinlar bola tarbiyasining asosiy usuli sifatida
- U. Zokirov 38 Umumiy o'rta ta'lim maktablarida jismoniy tarbiyada sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishning shakllari
- A. Yusupbayeva 42 Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida harakatli o'yinlarni tashkil etish usullari
- R. Atajanova 46 Ishchi daftarning boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy qobiliyatini shakllantirishdagi o'rni
- B. Ko'kiyev 49 Yordamchi proyeksiyalash usulida pozitsion masalalarni yechishning metodik qulayligi

TA'LIM SIFATI: MAZMUN VA MOHIYAT

- S. Xabibullayev 53 Umumiy o'rta ta'lim maktablarida sport o'yinlari futbol bo'yicha musobaqalarni tashkil etishning ahamiyati
- J. Shukurllayev 57 Klaster yondashuv asosida voleybolchilarning jismoniy ko'rsatkichlarini rivojlantirish
- A. Sultonov 60 Belbog'li kurash qoidalarining xususiyatlari
- V. Karayev 63 Kompetensiyalarning innovatsion ta'lim klasteridagi ahamiyati
- D. Umaraliyeva 66 Sportchilarda dispanser nazoratini tashkil etishning xususiyatlari

MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

- I. Marasulova, N. Boymurotov 69 O'zbekiston me'moriy yodgorliklarida naqsh bezaklarining ahamiyati
- S. Sobirov 73 Talaba-yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustahkamlash, ularda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarini shakllantirishda tasviriy san'atning o'rni

Akram ABDULAXATOV,
Chirchiq davlat pedagogika instituti, "Fakultetlararo jismoniy tarbiya" kafedrası mudiri

KURASH ORQALI TALABALARGA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI SINGDIRISHNING ILIMIY-NAZARIY ASOSLARI

Annotatsiya

Maqolada dunyoda jadal sur'atlarda rivojlanib borayotgan o'zbek milliy sport brendi hisoblangan kurash sport turining milliy va umuminsoniy qadriyat ekanligi, oliy ta'lim tizimida talaba-yoshlar tarbiyasidagi tutgan o'rni haqida, shuningdek, o'tkazilgan pedagogik tajribalar jarayonida olingan natijalar muallif tomonidan taqdim etilgan.

Kalit so'zlar. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar, kurash, kurash tarixi, vatanparavarlik, ta'lim-tarbiya, jismoniy tarbiya, rivojlanish, ma'naviy-tarbiya.

В статье представлена информация о национальной и общечеловеческой ценности вида спорта "Кураш", являющегося динамично развивающимся узбекским национальным спортивным брендом, о его роли в воспитании студенческой молодежи в системе высшего образования, а также результаты, полученные в ходе проведенных педагогических экспериментов.

Ключевые слова. Национальные и общечеловеческие ценности, борьба, история борьбы, патриотизм, воспитание, физическое воспитание, развитие, духовное воспитание.

The authors present the dynamically developing Uzbek national sport, the brand of wrestling as a national and universal value, its role in educating students in the higher education system, as well as the results of pedagogical experiments.

Key words. National and universal values, struggle, history of struggle, patriotism, education, physical education, development, spiritual education.

O'zbekiston Respublikasida "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" talablarini amalga oshirish, "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning bajarilish jarayonida, yuqori malakali pedagoglarni tayyorlash hozirgi kundagi muhim muammo sifatida qaraladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 2-oktabrdagi "Kurash" milliy sport turini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi Qarori qabul qilindi. Qarorda "Kurash" milliy sport turini yanada rivojlantirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar ishlab chiqish va tasdiqlash nazarda tutilgan.

Prezidentimiz tomonidan "Jamiyatimizda sog'lom turmush tarzini shakllantirish, aholining, ayniqsa, yosh avlodning jismoniy tarbiya va ommaviy sport bilan muntazam shug'ullanishi uchun zamon talablariga mos shart-sharoitlar yaratish hamda jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirishga" yo'naltirilgan keng ko'lamli ishlarni amalga oshirishda kasbiy masalalarga alohida to'xtalib o'tilgan va shu kabi muhim vazifalar belgilandi¹. Bunda kasbiy faoliyat ijtimoiy mazmunini, bo'lajak jismoniy madaniyat mutaxassislarining kasbiy mahoratlarini shakllantirishda individuallashtirish ta'limi

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning "Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 03.06.2017-y. № PQ-3031 sonli Qarori..

mazmuni muhim ahamiyat kasb etadi.

Kadrlar tayyorlash masalalarini muvaffaqiyatli hal qilish oliy ta'lim muassasalari (OTM) pedagoglariga yuklanadi, ular o'zlarining kundalik faoliyatlari davomida beshta asosiy: ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi, salomatlikni saqlovchi vazifalar va talablarni oldinda turgan kasbiy, ijtimoiy, oilaviy hayotga tayyorlash vazifalarini bajarishlari zarur. Mustaqillik yillarida qadriyatlarni tiklash va yosh avlod ongida xalqning bir necha asrlik boyligi bilan faxrlanish tuyg'usi shakllantirilmogda. O'zbek xalqining avlodlarini alp qomatli, pahlavon, jasur va mard kishilar bo'lganligi tan olindi, ularni xuddi shunday fazilatlariga boy qilib tarbiyalashga xizmat qilgan vositalardan biri bo'lgan kurashga e'tibor kuchaydi. Milliy istiqlol sharofati bilan kurash dunyo yuzini ko'rdi. Kurash o'zbek xalqining urf-odati, milliy qadriyati maqomida chet ellarga kirib bordi. Ha, kurash – xalqimizning oliy qadriyatlaridan biri. U asrlar davomida shakllandi, takomillashdi, aqidalari umumbashariy falsafa bilan uyg'unlashib ketdi. Natijada, xalqimizning ma'naviyati va ruhiyatining tayanch nuqtalaridan biriga aylandi.

Yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalashda jismoniy tarbiya va sport asosiy vositalardan biri sanaladi. Ayniqsa tarixiy taraqqiyoti uzoq o'tmishga borib taqaluvchi milliy sport turlari o'z mazmunida milliy xususiyatlarni to'la aks ettirganligi bilan ahamiyatli hisoblanib, ulardan tarbiya jarayonida unumli foydalanish o'ta ahamiyatli pedagogik muammo sanaladi. Talabalarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida rivojlantirish, jismonan sog'lom, ruhan va aqlan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, Vatanga sodiq, qat'iy hayotiy nuqtayi nazarga ega yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohatlarni chuqurlashtirish va fuqorolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ijtimoiy faolligini oshirish asosida takomillashtirish O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi ham muhim o'rin egallaydi.

Kurash xorijiy davlatlar va O'zbekiston Respublikasida ham sport turlari vositasida yoshlarni tarbiyalashga doir ilmiy tadqiqot ishlari olib borilgan. Jumladan, Respublikamizda kurashga doir quyidagi ilmiy-uslubiy ishlar amalga oshirilgan. Kurashni texnik-taktik jihatdan rivojlantirish va ommaviylashtirish yuzasidan A.K.Atoyev, F.A.Kerimov, O.Toymurodov, J.Toshpulatov, O'.I. Ibragimov, J.Tursunov, K.T. Yusupov, A.Obidov, D.Nurjin, I.H. Boymurodov, B.D. Berdiqulov, X.R. Axmedovlar tomonidan tadqiq qilingan.

Quyidagi olimlar U.Qoraboyev, M.Murodov, J.Tulenov, G.Tulenova, A. Mavrulov, A.Begmatov, M.Kaxxarova, E.Yusupov, O.Gaybullayev, X.T.Rafiyev, P.Paxriddinov, O'.Ibragimov, F.Q.Axmedov, R.Abdumalikov, P.Xodjayev, D.K.Yarashev, M.Dusembetovlar milliy sport turlari va milliy o'yinlarni qadriyat ekanligini asoslaganlar va ulardan tarbiya jarayonida foydalanishni o'rganganlar va tavsiyalar ishlab chiqqan.

Jismoniy madaniyat fakulteti talabalarining faol faoliyati, ularning kasb yoki ixtisoslikni amaliy egallashdagi qat'iyiligi va maqsadga intiluvchanligi olingan nazariy bilimlar, o'zining intellektual, emotsional va irodaviy sifatlarini o'zi baholashini amaliyotda qo'llash jarayonida amalga oshiriladi. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya jarayonida, kurash sportini o'qitishga va undan foydalanishga doir talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirishda quyidagi vazifalari o'rganishni tavsiya etamiz:

- kurash sport turini tarixiy taraqqiyotini o'rganish;
- kurash sport turini jismoniy tarbiya va sport, ta'lim tizimidagi o'rnini va ahamiyatini aniqlash;
- kurash sport turini tarbiyaviy ahamiyatini ilmiy asoslab berish;
- kurash sport turi orqali talabalarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish yo'llarini ishlab chiqish va unga doir ilmiy asoslangan tavsiyalar, qo'llanmalar,

adabiyotlar yaratishdan iborat.

– kurash sport turi orqali talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirishning asosiy vositasi ekanligi tajriba sinov ishlari orqali tasdiqlash.

– kurash sport turi orqali talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirishga doir ishlab chiqilgan metodlar va tavsiyalardan respublikamizdagi barcha oliy o'quv yurtlari foydalanish.

Izlanishlarimiz natijasida ilmiy-tadqiqotning yangiligi quyidagilardan iborat:

– talabalarining milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirishning kurash sport turidan foydalanish usullarini ishlab chiqishda ilg'or zamonaviy tajribalar, milliy xususiyatlar inobatga olinadi;

– kurash sport turini o'qitish jarayonida talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish yo'llari ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish;

– kurash sport turini o'qitishga doir qo'yiladigan pedagogik talablar va mezonlarni ilmiy asoslash;

– kurash sport turi orqali talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish samarali ekanligi tajriba sinov ishlari orqali tasdiqlash;

Xulosa qilib aytganda, Oliy o'quv yurtining talabalari o'quv jarayonida kurash sport turini o'qitish samaradorligini oshirish taminlash maqsadida quyidagilarni tavsiya etamiz:

1. Kurash sportini o'qitish jarayonida talabalar ongiga milliy qadriyatlarni singdirishning metodlarini, usullarini ishlab chiqib amaliyotga joriy etish.

2. Talabalarining kurashga doir bilim ko'nikma, malakalarini egallashlari orqali ularning kasbiy mahoratini takomillashtirish samaradorligiga erishish.

3. Talabalarga kurash orqali millatparvarlik, Vatanparvarlik va insonparvarlik kabi umuminsoniy hislatlari shakllantirish.

4. Bo'lajak o'qituvchi (talabalar)da milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish yo'li bilan qurollantirish.

Qadriyatlarga asoslangan ta'lim tarbiyada o'sib kelayotgan yosh avlodda yangicha dunyoqarash, o'zlikni anglash, tarixni bilish, ona tilmizga hurmat, o'z vataniga sadoqat, qadriyat va an'analarga muhabbat kabi insoniy hislatlar tarbiyalanadi. O'zbek xalqi o'z milliy qadriyatlarini saqlagan va rivojlantirgan holda umuminsoniy qadriyatlar rivojiga ham o'z hissasini qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kurash" milliy sport turini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. 2017-yil, 2-oktabr, PQ-3306.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4881 "Kurash Milliy sport turini rivojlantirish va uning xalqaro nufuzini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risi"da Qarori. 2020-yil 4-noyabr.

3. Axmedov F.Q, Abdulaxatov A.R. "O'zbek kurash milliy va umuminsoniy qadriyatlar durdonasi". –T., 2017-yil.

4. Abdulaxatov A.R. Oliy ta'lim muassasalari talabalariga kurashning tarbiyaviy ahamiyatini o'rgatish yo'llari. Mug'allim hem uzluksiz bilimlendiri'y. Ilimiy metodikaliq jurnali. 2020. 148-151-betlar.